

**XIZMATLAR SOHASI TARKIBIDA TIBBIY XIZMATLARNING TUTGAN
O'RNI VA AHAMIYATI**

O'roqov Firdavs Ortiqniyoz o'g'li

*SamISI "Iqtisodiy tahlil va statistika" kafedrası katta o'qituvchisi, mustaqil tadqiqotchi,
E-mail: firdavs26031995@gmail.com*

Annotatsiya: *Ushbu ilmiy maqolada xizmatlar sohasi tarkibida tibbiy xizmatlarning o'rni, ularning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishdagi ahamiyati hamda sog'liqni saqlash tizimi orqali jamiyat farovonligini oshirishdagi roli tahlil qilingan. Shuningdek, tibbiy xizmatlarning samaradorligi, aholining salomatlik darajasi bilan bog'liqligi va iqtisodiy barqarorlikka ta'siri ilmiy asosda yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *xizmatlar sohasi, tibbiy xizmatlar, sog'liqni saqlash tizimi, ijtimoiy xizmatlar, iqtisodiy samaradorlik, inson kapitali, sog'liq ko'rsatkichlar, tibbiyot, aholi turmush darajasi.*

Kirish.

Zamonaviy iqtisodiyotda xizmatlar sohasi milliy xo'jalikning eng muhim va tez rivojlanayotgan tarmoqlaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, xizmatlar sektorining yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 60–80 foizgacha yetib bormoqda, bu esa uning iqtisodiy o'sish va ijtimoiy taraqqiyotdagi hal qiluvchi rolini tasdiqlaydi. Ushbu sektor tarkibida tibbiy xizmatlar alohida o'rin egallab, inson hayoti, sog'ligi va farovonligini ta'minlashga xizmat qiluvchi strategik yo'nalish sifatida ajralib turadi. Shu jihatdan, tibbiy xizmatlarni nafaqat ijtimoiy xizmat sifatida, balki iqtisodiy tizimning muhim elementi sifatida ham ko'rib chiqish zarur.

Bugungi kunda globallashtirish jarayonlari, demografik o'zgarishlar, urbanizatsiya darajasining ortishi hamda ekologik muammolarning kuchayishi aholining sog'lig'iga bo'lgan talabni keskin oshirmoqda. Bu esa o'z navbatida sog'liqni saqlash tizimini rivojlantirish, tibbiy xizmatlar sifatini yaxshilash va ularning ommabopligini ta'minlashni dolzarb vazifaga aylantiradi. Ayniqsa, pandemiyalar, surunkali kasalliklar va aholi qarish jarayonining tezlashuvi tibbiy xizmatlarning nafaqat ijtimoiy, balki iqtisodiy xavfsizlik omili ekanligini ham yaqqol namoyon etdi. Shu nuqtai nazardan, tibbiy xizmatlarning xizmatlar sohasi tarkibidagi o'rni va ahamiyatini chuqur ilmiy tahlil qilish zarurati yanada ortmoqda.

Tibbiy xizmatlar inson kapitalini shakllantirish va rivojlantirishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Inson kapitali nazariyasiga ko'ra, sog'lom va jismonan barkamol aholi yuqori mehnat unumdorligiga ega bo'lib, iqtisodiy jarayonlarda faol ishtirok etadi. Bu esa mamlakatning raqobatbardoshligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli sog'liqni saqlash tizimiga kiritilayotgan investitsiyalar uzoq muddatli iqtisodiy o'sishning muhim drayverlaridan biri sifatida qaraladi. Bu borada World Health Organization hamda

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

World Bank tomonidan olib borilgan tadqiqotlar sog'liqni saqlashga yo'naltirilgan xarajatlar iqtisodiy samaradorlikni oshirishini ilmiy jihatdan asoslab beradi.

Shuningdek, xizmatlar sohasi tarkibida tibbiy xizmatlarning o'ziga xos jihati shundaki, ular bevosita inson hayoti bilan bog'liq bo'lib, yuqori darajada ijtimoiy mas'uliyatni talab etadi. Shu bois ushbu soha ko'pincha davlat tomonidan tartibga solinadi va qo'llab-quvvatlanadi. Tibbiy xizmatlar bozori boshqa xizmat turlariga nisbatan murakkab bo'lib, unda axborot assimetriyasi, yuqori tavakkalchilik darajasi va ijtimoiy tenglik masalalari muhim o'rin tutadi. Bu holatlar esa tibbiy xizmatlarni boshqarishda kompleks yondashuvni talab qiladi.

O'zbekiston sharoitida ham sog'liqni saqlash tizimini modernizatsiya qilish, tibbiy xizmatlar sifatini oshirish va ularning hududiy teng taqsimlanishini ta'minlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda amalga oshirilayotgan islohotlar, jumladan, raqamli sog'liqni saqlash tizimlarini joriy etish, xususiy sektor ishtirokini kengaytirish va majburiy tibbiy sug'urta tizimini bosqichma-bosqich joriy etish tibbiy xizmatlar samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Shu bilan birga, xizmatlar sohasi tarkibida tibbiy xizmatlarning tutgan o'rni va ahamiyatini chuqur o'rganish nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham muhimdir. Mazkur ilmiy maqolaning asosiy maqsadi tibbiy xizmatlarning xizmatlar tizimidagi o'rnini aniqlash, ularning iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyatini tahlil qilish hamda ushbu sohani rivojlantirish yo'nalishlarini ilmiy asosda yoritishdan iborat.

Asosiy qism.

Xizmatlar sohasi murakkab va ko'p tarmoqli tizim bo'lib, uning tarkibida tibbiy xizmatlar alohida ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatga ega bo'lgan yo'nalish sifatida ajralib turadi. Mazkur sohaning asosiy vazifasi aholi salomatligini muhofaza qilish, kasalliklarning oldini olish, tashxis qo'yish, davolash va reabilitatsiya jarayonlarini samarali tashkil etishdan iborat. Shu jihatdan, tibbiy xizmatlar inson hayot sifatini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi va u xizmatlar bozorining boshqa segmentlaridan o'zining ijtimoiy yo'naltirilganligi bilan farq qiladi.

Tibbiy xizmatlarning xizmatlar sohasi tarkibidagi o'rni, avvalo, ularning inson kapitalini shakllantirishdagi roli bilan belgilanadi. Inson kapitali nazariyasiga ko'ra, sog'lom aholi yuqori darajadagi mehnat unumdorligiga ega bo'ladi, ishlab chiqarish jarayonlarida faol ishtirok etadi va iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi. Shu sababli sog'liqni saqlash tizimiga yo'naltirilgan investitsiyalar uzoq muddatda iqtisodiy samaradorlikni oshiruvchi muhim omil sifatida qaraladi. Bu borada World Health Organization tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, aholining sog'lig'i yaxshilanishi bevosita mehnat unumdorligining ortishiga olib keladi, bu esa yalpi ichki mahsulotning o'sishiga xizmat qiladi.

Tibbiy xizmatlarning yana bir muhim jihati – ularning ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashdagi rolidir. Jamiyatda sog'lom muhitning mavjudligi ijtimoiy ziddiyatlarni kamaytiradi, kambag'allik darajasining pasayishiga xizmat qiladi va aholining turmush darajasini oshiradi. Aksincha, sog'liqni saqlash tizimining sust rivojlanganligi iqtisodiy

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

yo'qotishlarga, mehnat resurslarining qisqarishiga hamda ijtimoiy tangliklarning kuchayishiga olib kelishi mumkin. Shu bois tibbiy xizmatlar davlat ijtimoiy siyosatining muhim yo'nalishi sifatida qaraladi.

Xizmatlar bozori nuqtai nazaridan tibbiy xizmatlar o'ziga xos iqtisodiy xususiyatlarga ega. Birinchidan, tibbiy xizmatlarga bo'lgan talab nisbatan noelastik hisoblanadi, ya'ni inson sog'lig'i bilan bog'liq ehtiyojlar doimiy va zaruriy xarakterga ega. Ikkinchidan, ushbu bozorda axborot assimetriyasi yuqori darajada bo'lib, bemor va shifokor o'rtasida bilimlar tafovuti mavjud. Bu holat xizmat sifati va narxining shakllanishiga ta'sir ko'rsatadi. Uchinchidan, tibbiy xizmatlar ko'pincha ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lganligi sababli davlat tomonidan tartibga solinadi va qo'llab-quvvatlanadi. OECD ma'lumotlariga ko'ra, ko'plab mamlakatlarda sog'liqni saqlash xarajatlarining katta qismi davlat byudjeti hisobidan moliyalashtiriladi.

Tibbiy xizmatlarning rivojlanish darajasi mamlakatning umumiy iqtisodiy taraqqiyoti bilan chambarchas bog'liq. Rivojlangan mamlakatlarda sog'liqni saqlash tizimi yuqori texnologiyalar, innovatsion usullar va raqamli yechimlar asosida tashkil etilgan bo'lsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda ushbu sohani modernizatsiya qilish jarayoni davom etmoqda. Ayniqsa, telemeditsina, elektron tibbiy kartalar va sun'iy intellekt asosidagi diagnostika tizimlari tibbiy xizmatlarning sifatini oshirish va ularning samaradorligini ta'minlashda muhim rol o'ynamoqda.

Shuningdek, tibbiy xizmatlarning xizmatlar sohasi tarkibidagi ahamiyati ularning boshqa tarmoqlar bilan o'zaro bog'liqligida ham namoyon bo'ladi. Masalan, farmatsevtika sanoati, sug'urta bozori, ta'lim tizimi va axborot texnologiyalari bilan integratsiya tibbiy xizmatlarning kompleks rivojlanishini ta'minlaydi. Bu esa o'z navbatida yangi ish o'rinlari yaratilishiga, xizmatlar diversifikatsiyasiga va iqtisodiy faollikning ortishiga olib keladi.

O'zbekiston sharoitida tibbiy xizmatlar sohasini rivojlantirish bo'yicha olib borilayotgan islohotlar ushbu yo'nalishning strategik ahamiyatini yanada kuchaytirmoqda. Xususan, birlamchi tibbiy yordam tizimini takomillashtirish, ixtisoslashgan tibbiy xizmatlarni kengaytirish, xususiy tibbiyot sektorini rivojlantirish hamda majburiy tibbiy sug'urta tizimini joriy etish orqali aholining sifatli tibbiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari kengaymoqda. Bu jarayonda davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlik muhim ahamiyat kasb etadi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib aytish mumkinki, tibbiy xizmatlar xizmatlar sohasi tarkibida nafaqat ijtimoiy, balki iqtisodiy jihatdan ham muhim o'rin egallaydi. Ularning samarali faoliyati jamiyat salomatligini ta'minlash bilan birga, iqtisodiy o'sish, ijtimoiy barqarorlik va inson kapitalini rivojlantirishga bevosita xizmat qiladi.

Xulosa.

Xizmatlar sohasi tarkibida tibbiy xizmatlar alohida strategik va ustuvor yo'nalish sifatida namoyon bo'lib, ularning ahamiyati nafaqat aholi salomatligini ta'minlash, balki mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida ham muhim o'rin tutadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, tibbiy xizmatlar inson kapitalini shakllantirish, mehnat unumdorligini

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

oshirish va iqtisodiy o'lishni ta'minlashda asosiy omillardan biri hisoblanadi. Shu bilan birga, ushbu xizmatlar jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlash, kambag'allik darajasini kamaytirish va aholining turmush sifatini yaxshilashga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Tibbiy xizmatlarning xizmatlar bozori tarkibidagi o'ziga xos xususiyatlari - talabning barqarorligi, ijtimoiy ahamiyatining yuqoriligi hamda davlat tomonidan tartibga solinish zarurati – ushbu sohani boshqarishda kompleks yondashuvni talab etadi. Shu nuqtai nazardan, sog'liqni saqlash tizimini samarali tashkil etish, uni moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish va zamonaviy boshqaruv usullarini joriy etish muhim vazifa hisoblanadi. Bu borada World Health Organization hamda World Bank tavsiyalari sog'liqni saqlash tizimini barqaror rivojlantirishda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Shuningdek, tibbiy xizmatlar samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, telemeditsina imkoniyatlaridan foydalanish va innovatsion yondashuvlarni tatbiq etish zarur. Bu esa tibbiy xizmatlarning sifati va ommabopligini oshirish, ayniqsa, chekka hududlarda yashovchi aholi uchun tibbiy yordamdan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi.

Kelgusida xizmatlar sohasi tarkibida tibbiy xizmatlarning rolini yanada kuchaytirish uchun bir qator ustuvor yo'nalishlarga e'tibor qaratish lozim: birinchidan, sog'liqni saqlash tizimini moliyalashtirishni diversifikatsiya qilish va majburiy tibbiy sug'urta tizimini to'liq joriy etish; ikkinchidan, tibbiy xizmatlar sifatini xalqaro standartlar darajasiga olib chiqish; uchinchidan, malakali tibbiy kadrlar tayyorlash va ularning kasbiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash; to'rtinchidan, davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni kengaytirish orqali xizmatlar bozorida raqobat muhitini shakllantirish.

Umuman olganda, tibbiy xizmatlar xizmatlar sohasi tarkibida hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lib, ularning samarali rivojlanishi jamiyat farovonligi, iqtisodiy barqarorlik va inson kapitalining yuksalishini ta'minlashning muhim sharti hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. World Health Organization. (2023). World Health Statistics 2023, <https://www.who.int/data/gho/publications/world-health-statistics>.
2. World Bank. (2022). World Development Indicators, <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>.
3. OECD. (2021). Health at a Glance 2021, <https://www.oecd.org/health/health-at-a-glance/>.
4. United Nations. (2020). Human Development Report 2020, <https://hdr.undp.org/en/content/human-development-report-2020>.
5. World Bank. (2023). Health, Nutrition and Population Data, <https://databank.worldbank.org/source/health-nutrition-and-population-statistics>.